

УДК 342.4:343.293]:327.56(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.27>

## **КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ АМНІСТІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**Кравцова З.С.,**  
*доктор юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри конституційного права,  
Навчально-науковий Інститут права  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
ORCID: 0000-0002-9708-1999*

**Кравцова З.С. Конституційно-правові аспекти амністії в умовах збройного конфлікту: зарубіжний досвід і виклики для України.**

У статті досліджено складний і багатогранний інститут амністії в умовах збройного конфлікту, його значення для процесів мирного врегулювання, а також юридичні обмеження, що випливають із норм міжнародного гуманітарного, кримінального та конституційного права. Авторка здійснює порівняльно-правовий аналіз практик застосування амністії в різних країнах (ПАР, Колумбія, Іспанія, Сербія, Руанда), окреслюючи моделі умовної, обмеженої, вибіркової та широкої амністії, їх переваги й ризики. Особлива увага приділяється досвіду трансформаційної юстиції, який поєднує амністію з іншими механізмами – правдою, компенсацією, покаранням головних винуватців – як у випадку з Південно-Африканською Республікою чи Колумбією.

Окремий розділ присвячено аналізу правової природи амністії в українському контексті, включаючи положення Конституції, Кримінального кодексу та приклади національного законодавства 2014 і 2016 років. Підкреслюється, що амністія в Україні можлива лише у формі парламентського закону і лише після судового вироку, що потребує розробки спеціальних процедур для постконфліктного врегулювання. Авторка наголошує на потребі уникати загального прощення, зберігаючи принцип невідворотності покарання за міжнародні злочини (військові злочини, злочини проти людяності, геноцид).

Узагальнюючи, стаття пропонує модель цільової, умовної амністії, яка враховує правовий статус особи, тяжкість правопорушення, співпрацю з правосуддям та розкаяння. Такий підхід дозволяє поєднати правові імперативи й політичну доцільність, сприяючи сталому миру й зміцненню правової держави. Запропоновані авторкою висновки є актуальними для розробки стратегії перехідного правосуддя в Україні.

Автором підкреслюється, що вироблення збалансованої моделі амністії потребує широкого суспільного діалогу та залучення міжнародного досвіду. Пропонований підхід може стати основою для формування законодавчих рамок, які забезпечать справедливість, врахують актуальні потреби і водночас створять передумови для національного примирення та відновлення довіри до державних інститутів. Дослідження має прикладне значення для розробки перехідного правосуддя й може слугувати орієнтиром для парламентських і урядових ініціатив у сфері постконфліктного врегулювання.

**Ключові слова:** амністія, збройний конфлікт, конституційне право, міжнародне гуманітарне право, Римський статут, перехідне правосуддя, Україна, зарубіжний досвід.

**Kravtsova Z.S. Constitutional and legal aspects of amnesty in conditions of armed conflict: foreign experience and challenges for Ukraine.**

The article explores the complex and multifaceted institution of amnesty in the context of armed conflict, its role in peacebuilding processes, and the legal constraints stemming from international humanitarian, criminal, and constitutional law. The author conducts a comparative legal analysis of amnesty practices in various countries (South Africa, Colombia, Spain, Serbia, Rwanda), highlighting

models of conditional, limited, selective, and broad amnesty, along with their respective advantages and risks. Special attention is given to experiences of transitional justice that integrate amnesty with other mechanisms – truth-telling, compensation, and the prosecution of major offenders – as demonstrated in the cases of South Africa and Colombia.

A separate section focuses on the legal nature of amnesty in the Ukrainian context, including constitutional provisions, the Criminal Code, and national legislative examples from 2014 and 2016. It is emphasized that amnesty in Ukraine is only possible through a parliamentary law and only after a judicial conviction, which necessitates the development of special procedures for post-conflict settlement. The author stresses the need to avoid general pardons and preserve the principle of accountability for international crimes (war crimes, crimes against humanity, genocide).

In conclusion, the article proposes a model of targeted, conditional amnesty that takes into account the legal status of the individual, the severity of the offense, cooperation with justice, and expressions of remorse. This approach allows for the reconciliation of legal imperatives with political feasibility, contributing to sustainable peace and the reinforcement of the rule of law. The author's conclusions are highly relevant for the development of a transitional justice strategy in Ukraine.

The author emphasizes that developing a balanced model of amnesty requires broad public dialogue and the inclusion of international experience. The proposed approach may serve as a foundation for shaping legislative frameworks that ensure justice, address current societal needs, and at the same time create the prerequisites for national reconciliation and the restoration of public trust in state institutions. The study has practical significance for the development of transitional justice and can serve as a guideline for parliamentary and governmental initiatives in the field of post-conflict settlement.

**Key words:** amnesty, armed conflict, constitutional law, international humanitarian law, Rome Statute, transitional justice, Ukraine, comparative experience.

**Постановка проблеми.** Амністія в умовах збройного конфлікту розглядається як один із правових інструментів припинення бойових дій і досягнення національного примирення. Водночас її застосування жорстко обмежене вимогами міжнародного гуманітарного, міжнародного кримінального та конституційного права. Інститут амністії відіграє значну роль у врегулюванні наслідків збройних конфліктів, проте його застосування викликає суперечки між прагненням до миру і обов'язками відновного та карального правосуддя. Довготривалий конфлікт на сході України спричинив дискусії щодо можливого звільнення від відповідальності учасників бойових дій. У статті досліджуються історичні та правові аспекти амністії, міжнародно-правові вимоги (ООН, Женевські конвенції, Римський статут, практика МКС і трибуналів), порівняльний аналіз зарубіжної практики (країни з різними моделями амністії), а також конституційно-правові особливості України. Проаналізовані погляди науковців на тему амністії, що дає змогу всебічно оцінити можливі моделі її застосування в Україні.

**Метою статті** є проаналізувати конституційно-правові засади інституту амністії в контексті збройного конфлікту, дослідити міжнародно-правові обмеження та зарубіжний досвід застосування амністії як елементу перехідного правосуддя, а також визначити оптимальні підходи до формування правової моделі амністії в Україні з урахуванням вимог Конституції, міжнародних зобов'язань та потреб постконфліктного врегулювання.

**Виклад основного матеріалу.** Амністія як інститут має давнє походження, але її роль у міжнародному праві особливо зросла у XX столітті. Наприклад, уже після Другої світової війни було проголошено, що великі воєнні злочини не підлягають амністії (Нюрнберзька декларація про підтримання миру і справедливості) [1]. Женевські конвенції 1949 р. та їх Протоколи 1977 р. містять положення про амністію як засіб примирення після збройних сутичок. Зокрема, стаття 6(5) Протоколу II відзначає, що «наприкінці бойових дій влада, яка утримує владу, повинна сприяти наданню найширшої можливої амністії учасникам збройного конфлікту» [2, 3]. Підкреслюється, що ця норма закладена також у звичаях МГП. Разом з тим, законодавство передбачає, що амністію не застосовують до тих, хто скоїв воєнні злочини та інші тяжкі злочини проти людства. Зокрема, ІКЦ (МКС) у Римському статуті закріпив принцип неприпустимості амністії для злочинів міжнародного характеру (ст. 5 РС) та запровадив механізм комплементарності, який фактично підриває національні амністії, якщо вони заважають розслідуванню міжнародних злочинів [4]. Практика Міжнародних кримінальних трибуналів (Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії, Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди, Спеціальний суд по

Сьєрра-Леоне) підтвердила, що навіть якщо у національному законодавстві були положення про амністію (наприклад, у Хорватії 1996 р. чи в Боснії 2003 р.), їх не було визнано перешкодою для правосуддя за воєнні злочини [5].

У юридичній науці відзначають різні підходи до амністії. Одна частина дослідників (модель «прав людини») вважає амністію перешкодою для правосуддя і прав людини, підкреслюючи, що безкарність підсилює соціальну небезпечність злочинців. Наприклад, Д. Орендліхер вважав, що «небезпечні наслідки безкарності посилюються, коли притягнення до відповідальності передбачає закон про амністію, ухвалений військовими або іншими автономними державними установами» [6, с. 2540]. Інші (модель «миротворча») розглядають амністію як засіб поступок у обмін на примирення. Так, В. Гоуланд-Дебас зауважував, що «засоби досягнення миру і здійснення правосуддя не завжди співпадають і коли вони суперечать одне одному – на перше місце треба ставити забезпечення і підтримку миру» [7, с. 104].

Аналіз наукових позицій щодо правової природи амністії дозволяє окреслити ключові акценти в українській та зарубіжній доктрині. Так, О.О. Дудоров у межах кримінально-правового підходу визначає амністію як повне або часткове звільнення від відбування покарання певної категорії осіб, при цьому підкреслює, що вона не може застосовуватися до тяжких злочинів без фактичного відбуття строку покарання, а також не має замінити одне покарання іншим [8]. У гуманістичному ключі амністію розглядає П.В. Матишевський, зазначаючи, що вона є виявом милосердя з боку держави до осіб, які вчинили злочини, але не втратили потенціалу для реінтеграції у суспільство [9]. Критичну оцінку амністії як політичного жесту, а не правового механізму, дає М.Й. Гнатівський, який аналізував проєкт закону 2014 року, вказуючи на декларативність і юридичну нереалізованість більшості його положень [10]. О.В. Васильченко у своїх працях акцентує на необхідності приведення норм українського законодавства про амністію у відповідність до Женевських конвенцій, зокрема щодо заборони амністії для осіб, причетних до міжнародних злочинів [11, с. 16].

Серед зарубіжних дослідників вартим уваги є погляд М.В. Фрімена, який у своїй праці називає амністію особливою правовою нормою, спрямованою на звільнення від наслідків кримінальної відповідальності для окремих осіб, водночас наголошуючи, що така норма не повинна бути застосована до тяжких міжнародних злочинів [12]. Д. Орендліхер, автор численних праць із міжнародного права, стверджує, що амністія, ухвалена без дотримання стандартів прав людини, може підривати верховенство права і закріплювати безкарність [6]. Дослідниця V. Lowndes-Debbas натомість відстоює модель «миру понад усе», наголошуючи, що в умовах затяжних збройних конфліктів амністія може бути єдиним шляхом до деескалації, навіть якщо тимчасово відтермінується правосуддя [7, с. 104].

Сучасна конституційно-правова доктрина переважно підтримує змішаний підхід до амністії: її застосування можливе лише як виняток, за суворо визначених умов, із гарантіями захисту прав жертв та недопущенням звільнення від відповідальності осіб, причетних до міжнародних злочинів. Міжнародний досвід підтверджує, що амністія має бути інтегрована у ширший контекст механізмів перехідного правосуддя та мирного врегулювання конфліктів. Для України важливо розробити власну модель амністії, що поєднуватиме правові, політичні та соціальні чинники, відповідатиме міжнародно-правовим стандартам і сприятиме як відновленню миру, так і утвердженню верховенства права.

Міжнародне право містить як рекомендації щодо застосування амністії, так і обмеження для неї. ООН в рамках принципів відновного правосуддя та прав жертв вимагає, щоб амністія не порушувала прав постраждалих на правосуддя і правду. Зокрема, «Декларація та Положення про право жертв на правосуддя і відшкодування» (ООН, 2005) наголошують, що «акт амністії та інші заходи поблажливості не повинні впливати на право жертв на відшкодування та право знати правду» [12]. Міжнародні суди також підтверджують тренд неприйнятності широких амністій для серйозних злочинів. Наприклад, Європейський суд з прав людини у 2014 р. констатував, що «з'явилася зростаюча тенденція в міжнародному праві вважати такі амністії неприйнятними, оскільки вони несумісні з загальновизнаними обов'язками держав здійснювати переслідування і покарання за грубі порушення фундаментальних прав людини» [13].

У Південно-Африканській Республіці, у кінці апартеїду в 1990-х роках була створена Комісія правди та примирення (Truth and Reconciliation Commission, 1995), яка застосувала умовну амністію. Амністія надавалася лише за умови повного та правдивого розкриття злочину політичного характеру. Такий механізм поєднував судочинство з процесом правди, прагнучи балансу між

покаранням і нацією на примирення. З понад 7000 заявників комісія задовольнила близько 1500 заяв [14]. Експерти відзначають, що це був унікальний приклад обмеженої амністії, яка визнає тяжкість злочинів, але надає можливість винуватцям «відкритися» і долучитися до національного порозуміння.

Натомість, протягом громадянської війни в Колумбії (війни з марксистськими партизанами і правими парамілітарними угрупованнями) держава застосувала низку механізмів трансформаційної юстиції. Зокрема, «Закон справедливості та миру» 2005 року (Law 975) передбачав демобілізацію парамілітарів та суворий контроль над ними з відповідальністю у вигляді альтернативних покарань, поєднуючи кримінальне переслідування з вимогою викривати правду і виплачувати компенсації [15]. Новий мирний процес із повстанцями ФАРК завершився Угодою 2016 року, де система передбачала створення Спеціального юрисдикційного органу (JEP), Комісію правди і обмежену амністію. Зокрема, закон поширював «обмежену амністію» на окремі політичні злочини і передбачав зниження строків за визнання вини та співпрацю [16].

Таким чином, колумбійський досвід не є прикладом класичних масових амністій, а демонструє комплексний підхід до національного примирення. Його ключовими елементами стали акцент на встановленні правди, механізми відновного правосуддя та пом'якшення відповідальності для осіб, причетних до незначних правопорушень. Водночас держава забезпечила невідворотність покарання за тяжкі міжнародні злочини, що відповідає міжнародним стандартам та гарантує захист прав жертв.

У країнах колишньої Югославії після воєн (1990-ті) масових амністій не застосовували. Замість цього було організовано судові процеси (національні і за підтримки МТКЮ) над лідерами та виконавцями воєнних злочинів. Однак у Сербії траплялися окремі закони про амністію. Наприклад, 2001 року Скупщина ухвалила амністію для частини албанських ув'язнених за сепаратизм у Косові, але виключно за легші правопорушення (без «тероризму») [17]. Загалом у період 1973–2002 рр. у Сербії ухвалили близько восьми законів про амністію, переважно спрямованих на політичних в'язнів чи менші порушення. Масові амністії за воєнні злочини не проводилися: країна здебільшого сприяла видачі підозрюваних МТКЮ.

Після смерті диктатора Франсіско Франко Іспанія ухвалила Амністійний закон 1977 року, що звільняв від кримінальної відповідальності осіб, винних у «політичних» злочинах 1930–1970-х рр. (громадянська війна та режим Франко). Цей закон був широким і практично закрити дорогу до судового притягнення навіть за тяжкі порушення прав людини тих часів. Хоча за його допомогою відбулося політичне примирення (відомий «пакт забуття»), міжнародні правозахисники критикують такий підхід. Наприклад, HRW зауважує, що іспанський амністійний закон «покриває всі злочини, що мали політичну природу, скоєні до грудня 1976 року», блокуючи розслідування злочинів проти людяності того періоду. Питання актуальне й сьогодні: Міжнародний пакт про громадянські права зобов'язує державу забезпечувати жертвам ефективний засіб правового захисту, і Комітет ООН за виконанням МПГПР у 2008 р. рекомендував Іспанії скасувати амністійний закон [18].

Амністії у вузькому розумінні не застосовувалися щодо геноциду 1994 року. До приходу до влади РПФ у 1994 р. режим Ж. Хаб'яримана ухвалив амністійні закони, що фактично легітимізували масові вбивства на етнічному підґрунті. Як наслідок, амністія призвела до культури безкарності, яка сприяла трагедії. Після геноциду нова влада поставила за мету відновити справедливість: за сприяння ООН створено Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді (ICTR), а на місцях – систему гакасі (громадські суди), що розглянули близько 2 млн справ середнього рівня. Конституція 2003 р. остаточно заборонила амністію за злочини геноциду та воєнні злочини, відмежувавши механізми реабілітації та милосердя (традиційний «gusaba no guha imbabazi») від юридичного прощення. Як зазначає М. Коржевський, «правове оформлення амністії створило культуру безкарності, що врешті-решт призвела до геноциду». Тому руандійський досвід показує, що після жаклих злочинів національні процеси акцентують на судовому притягненні або громадських судах, а не на широкій амністії.

В Україні інститут амністії має подвійне правове закріплення – на рівні конституційних положень та спеціального законодавства. Конституція України (стаття 92, пункт 20 частини першої) відносить амністію до предмета регулювання законами, що ухвалюються Верховною Радою України. Таким чином, саме парламент наділений виключними повноваженнями щодо прийняття рішень про амністію. Президент, згідно зі статтею 106, реалізує право помилювання, але амністія надається законом парламенту. Відповідно, Кримінальний кодекс України (ст. 86) визначає саму

амністію: це «повне або часткове звільнення від відбування покарання» певної категорії осіб. При цьому ст.86 ККУ встановлює, що амністія може бути оголошена законом і поширюватися на тих, хто вже визнаний винним вироком суду або підлягає судовому переслідуванню (але вирок ще не набув чинності). Водночас ККУ виключає можливість застосування амністії до осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини державної зради, тероризму, тяжкі корупційні діяння та інші категорії. Наприклад, «особи, визнані винними в державній зраді чи терористичних актах, якщо вирок не набрали сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання за законом про амністію».

Для реалізації післявоєнної амністії Україна, ймовірно, потребуватиме ухвалення нового спеціального закону, який би чітко визначав підстави, умови, категорії осіб та процедури її застосування. Такий нормативно-правовий акт має бути узгоджений із конституційними засадами правопорядку, закріпленими у Конституції України, а також із міжнародними зобов'язаннями держави у сфері прав людини та міжнародного гуманітарного права. Можливо, доведеться внести зміни і до чинного закону 1996 р., адже наразі той взагалі забороняє амністію засудженим за злочини проти національної безпеки (куди віднесено колабораційну діяльність). Якщо політичним рішенням буде застосувати обмежену амністію до певних підкатегорій колаборантів чи інших учасників конфлікту, законодавець має чітко виписати виключення, не допустивши правових колізій. Важливо врахувати й особливості українського визначення амністії: за нашим законом амністія – це звільнення від відбування покарання осіб, вже визнаних судом винними, а не звільнення від самого судового переслідування. Тобто в традиційному розумінні українського права не можна амністувати людину, яка не була засуджена судом. Це відрізняється від практики деяких мирних домовленостей (наприклад, Мінських угод 2015 р.), де йшлося про звільнення від відповідальності без суду всіх учасників подій на Донбасі. Щоб реалізувати такий підхід, потрібні окремі механізми (скажімо, спеціальні процедури “прощення” або закриття проваджень на етапі досудового слідства) – інакше він не вписується у визначення амністії, яке дає Конституція і КК України. Отже, при плануванні амністії законодавець мусить ретельно прописати умови і порядок, аби акт амністії відповідав як внутрішньому праву, так і міжнародним стандартам, а також не вихолощував принцип невідворотності покарання за найтяжчі злочини.

Водночас багато українських експертів та громадських діячів застерігають від надмірно широкого прощення. Правозахисні організації вказують на пріоритет забезпечення правосуддя для жертв і непорушності принципу невідворотності покарання. Наприклад, Центр громадянських свобод та інші правозахисники, лауреати Нобелівської премії миру 2022, неодноразово підкреслювали, що не може бути мови про амністію військових злочинців – усі випадки убивств, катувань, згвалтувань мають бути доведені до суду. Схожу думку закладено і в проєкті Національної стратегії перехідного правосуддя, розробленому ще у 2021 році: там прямо зазначалося про неприпустимість амністії для осіб, відповідальних за грубі порушення прав людини [19].

З огляду на наведені аргументи, оптимальною моделлю для України після завершення війни є вибіркове, обмежене застосування амністії як одного з інструментів перехідного правосуддя. Така амністія має бути цільовою – спрямованою лише на чітко визначені категорії осіб, та умовною – із встановленням конкретних юридичних і поведінкових вимог для отримання цього права. Виділимо окремі напрямки:

– Чіткі межі амністії. Закон про післявоєнну амністію повинен однозначно перелічити категорії злочинів і осіб, на яких поширюється пом'якшення, та хто від нього звільняється. Абсолютний консенсус – не амністувати військових злочинців, катів, убивць, гвалтівників, осіб, що вчинили теракти чи геноцид. Ці люди мають постати перед судом і отримати заслужене покарання. Натомість амністія може охопити рядових учасників незаконних збройних формувань, яких не обвинувачено в тяжких злочинах, вимушених співучасників окупаційних адміністрацій, які не скоювали насильства, та, можливо, військовослужбовців ЗСУ, засуджених за суто військові дисциплінарні злочини (наприклад, самовільне залишення частини). В усіх випадках мають бути дотримані «червоні лінії»: злочини проти людяності, грубі порушення прав людини, тяжкі насильницькі злочини не підлягають прощенню.

– Спеціальні умови і індивідуальний підхід. Амністія не повинна бути автоматичною “роздачею індульгенцій”. Доцільно передбачити умови, за яких вона надається: повне визнання вини, розкаяння правопорушника; виплата компенсацій чи інша форма відшкодування збитків постраждалим; співпраця зі слідством, надання важливих свідчень про обставини злочинів чи про інших винних осіб.

– Поєднання з іншими механізмами перехідного правосуддя. Амністія не може розглядатися ізольовано. Щоб перехідне правосуддя було повноцінним, паралельно повинні діяти судове переслідування ключових винуватців, люстраційні заходи (усунення від посад осіб, які заплямували себе співпрацею з ворогом), механізми встановлення правди (комісії з розслідування злочинів, публічні слухання) та програми репарацій для жертв. Важливо, що амністія не означає амнезію: суспільство має право знати правду про минуле. Тому, навіть звільняючи від покарання окремих осіб, держава повинна документувати їхні злочини, оприлюднювати факти порушень (якщо це не загрожує національній безпеці) та вимагати від амністованих осіб сприяти відновленню історичної правди.

**Висновки та пропозиції.** Амністія учасників збройного конфлікту – надзвичайно складний інститут. З одного боку, історичний досвід показує, що амністія може допомогти завершити бойові дії та сприяти політичному врегулюванню (як у ПАР чи колумбійському процесі). З іншого боку, міжнародне право та практика вимагають обмежити амністію, особливо стосовно воєнних злочинів, злочинів проти людяності і геноциду. Конституційно-правовий механізм амністії в Україні передбачає, що ухвалення рішень про її запровадження належить до виключної компетенції Верховної Ради України, тоді як безпосереднє застосування амністії до конкретної особи здійснюється судом. Така модель поєднує політичний і правовий елементи, забезпечуючи парламентський контроль над інститутом амністії та індивідуалізацію її застосування в судовому порядку.

Практика ухвалення законів про амністію у 2014 та 2016 роках засвідчила намагання законодавця досягти балансу між потребами національної безпеки, принципами гуманізму та вимогами правової відповідальності. Водночас ці українські приклади показали складність пошуку такого компромісу в умовах триваючого збройного конфлікту, коли суспільні очікування, міжнародні зобов'язання та політичні реалії часто вступають у суперечність.

У сучасних умовах війни з російською федерацією необхідність пошуку шляхів мирного врегулювання зумовлює обговорення можливості застосування амністії. Водночас суспільні настрої чітко сигналізують про неприйнятність «загального помилування» для осіб, причетних до агресії та тяжких злочинів. Тому амністія, якщо вона розглядатиметься як інструмент постконфліктного врегулювання, повинна мати чітко визначені межі та застосовуватися лише за суворих умов – наприклад, за умови повного розкриття істини про обставини конфлікту, добровільної демобілізації, відшкодування шкоди та співпраці з органами правосуддя. Інакше вона може поставити мир під загрозу, позбавивши жертв законного захисту, і суперечитиме зобов'язанням України як правової держави, закріпленим у Конституції та міжнародних договорах.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нюрнберзька декларація про підтримання миру і справедливості. Підсумковий документ міжнародної конференції «Нюрнберг. Початок миру та міжнародного права», Нюрнберг, 6 червня 1993 року. Нюрнберг: Федеральне міністерство юстиції Німеччини, 1993. – 12 с.
2. Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни (Конвенція I–IV). Міжнародний комітет Червоного Хреста. Женева, 1949. <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).
3. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року (Протокол I і II). Міжнародний комітет Червоного Хреста. Женева, 1977. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977> (дата звернення: 25.05.2025).
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. (ратифікований 1 липня 2002 р.) Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> (дата звернення: 27.05.2025).
5. UNHCR. Amnesty Laws in Bosnia and Herzegovina. 1998. URL: <https://www.refworld.org/legal/natlegcomments/unhcr/1998/en/92285> (дата звернення: 24.05.2025).
6. Orentlicher D.F. Settling Accounts: The Duty to Prosecute Human Rights Violations of a Prior Regime. *Yale Law Journal*. 1991. Vol. 100, No. 8. P. 2537–2615.
7. Lowndes-Debbas V. Justice in Peace Processes: The Role of the United Nations. *Proceedings of the Annual Meeting. American Society of International Law*. 2003. Vol. 97. P. 103–106.
8. Дудоров О.О. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. – Київ: Баїте, 2021. 944 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/dudorov-o-o-havronyuk-m-i-kryminalne-pravo-navchalnyy-posibnyk-2014.pdf> (дата звернення: 26.07.2025).

9. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. Київ: А.С.К., 2001. 528 с.
10. Гнатовський М.М. Україні доведеться шукати свою власну модель амністії. Укрінформ. 21.01.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2860024-mikola-gnatovskij-persij-viceprezident-ukrainskoi-asociacii-miznarodnogo-prava.html> (дата звернення: 26.05.2025).
11. Васильченко О.В. Україна і міжнародне право. *Український часопис міжнародного права*. 2020. № 1. С. 15–24.
12. Freeman M. Necessary Evils: Amnesties and the Search for Justice. Cambridge: *Cambridge University Press*, 2009. 376 p.
13. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі Marguš v. Croatia (Заява № 4455/10): рішення Великої палати від 27 травня 2014 р. HUDOC – Офіційна база рішень ЄСПЛ: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144109> (дата звернення: 20.05.2025).
14. Colombia. Ley 975 de 2005. Por la cual se dictan disposiciones para la reincorporación de miembros de grupos armados al margen de la ley, que contribuyan de manera efectiva a la consecución de la paz nacional. Congreso de Colombia. 25 de julio de 2005. URL: <https://www.funcionpublica.gov.co/eva/gestornormativo/norma.php?i=17118> (дата звернення: 26.05.2025).
15. Transitional Justice Data Base. Colombia: Transitional Justice Profile. Transitional Justice Research Collaborative. URL: <https://transitionaljusticedata.org/en/Americas/Colombia.html> (дата звернення: 26.05.2025).
16. Human Rights Watch. World Report 2002: Yugoslavia. 2002. URL: <https://www.refworld.org/reference/annualreport/hrw/2002/en/23492> (дата звернення: 21.05.2025).